

УДК 343.9:343.235.2-057.874

ВЕДЕРНІКОВА А.О., ад'юнкт Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4526-1277>.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КІБЕРБУЛІНГУ ТА ЙОГО ВИДІВ

Анотація. У роботі досліджується поняття кібербулінгу та висвітлено його особливості, а також наведені приклади з вітчизняної судової практики. На основі наукових поглядів надано основні та похідні види кібербулінгу, їхні короткі кримінологічні характеристики. Здійснене структурування видів кібербулінгу. Проаналізовано статистичні показники проявів кібербулінгу в Україні. Визначаються світові тенденції щодо відповідальності за окремі види кібербулінгу, такі як харасмент, кіберсталкінг, грумінг, секстинг та наклеп.

Ключові слова: кібербулінг, цькування, види кібербулінгу, харасмент, кіберсталкінг, флемінг, персонація, кіберсексуальний булінг.

Summary. The article clarifies that there is no stable scientific and legislative definition of cyberbullying. It is proposed to consider that cyberbullying is a violent actions of participants in the educational process using electronic communications against a minor or such a person, causing interference in the educational process, significant non-compliance with school discipline, violation of the rights of participants in the educational process or caused them moral, physical, mental or material damage. It was found that cyberbullying is a subspecies of traditional bullying, but has specific properties: anonymity of the attacker; the victim and the offender located in different physical spaces; lack of time frame; the possibility of exponential growth of the audience; reusability. In addition, the article provides examples from domestic case law. The basic and derivative types of cyberbullying and their short criminological characteristics are given. An attempt has been made to structure these types of cyberbullying. The article also briefly analyzes the statistical indicators of various manifestations of cyberbullying in Ukraine. Finally, current global trends in liability for certain types of Internet abuse, such as such as harassment, cyberstalking, grooming, sexting and denigration, are also briefly analyzed.

Keywords: cyberbullying, bullying, types of cyberbullying, harassment, cyberstalking, flaming, impersonation, cybersexual bullying.

Анотация. В работе исследуются понятие кибербуллинга и освещено его особенности, а также приведены примеры из отечественной судебной практики. На основе научных взглядов представлены основные и производные виды кибербуллинга, их краткие криминалистические характеристики. Осуществлено структурирование видов кибербуллинга. Проанализированы статистические показатели проявлений кибербуллинга в Украине. Определены мировые тенденции относительно ответственности за отдельные виды кибербуллинга, такие как харасмент, киберсталкинг, груминг, секстинг и клевета.

Ключевые слова: кибербуллинг, травля, виды кибербуллинга, харасмент, киберсталкинг, флеминг, персонация, киберсексуальный буллинг.

Постановка проблеми. Сучасні темпи поширення комп'ютерних технологій породжують нові форми насильницьких проявів – кібербулінг, тобто булінг (англ. *bullying* – “навмисне цькування”, “переслідування”), який здійснюється із використанням інформаційно-комунікативних технологій. А в умовах карантинної ізоляції зі зменшенням реальної взаємодії, коли життя підлітків переходить у віртуальний вимір, ризик стати жертвою кібербулінгу значно підвищується.

За даними ЮНІСЕФ і Спеціальної представниці Генерального секретаря ООН з питань насильства щодо дітей, опитування 2019 року показало, що третина молодих

людей у 30 країнах світу стають жертвами онлайн-булінгу, а кожна п'ята молода людина змушена пропускати заняття в школі через кібербулінг та насильство. В Україні 29 % опитаних підлітків були жертвами онлайн-булінгу, а 16 % були змушені пропускати через це шкільні заняття [1].

Результати аналізу наукових публікацій. Кібербулінг досліджували такі зарубіжні вчені як: D. Olweus, S.P. Limber, N.E. Willard, M. Nuccitelli, K.L. Mason, A. Czesławiak, T. Porsch, S. Pieschl тощо. Вони розглядали кібербулінг здебільшого з позицій психології, педагогіки, соціології. А наявні окремі кримінологічні праці мають більш статистичний характер, ніж онтологічний.

У вітчизняній науці зазначену проблематику також з позицій психології, соціології, педагогіки, лінгвістики досліджували О.Ю. Міхеєва, М.М. Корнієнко, Л.П. Бутузова, В.О. Бондар, Н.М. Дайнека. Але є й доробки, які розглядають це негативне явище з позицій кримінології. Це стосується окремих праць присвячених кібербулінгу та його видам І.Г. Лубенця, Т.В. Миронюка, А.К. Запорожця, Б. Мойса. Проте вони розглядають кібербулінг у широкому значенні та надають характеристику лише основним видам кібербулінгу, залишаючи без уваги їх похідні форми, що мають самостійне кримінологічне значення.

З позицій кримінології явище кібербулінгу майже не досліджене, хоча у світовій науковій спільноті є усталеною думка, що цькування у закладах освіти, і тим більше з використанням інформаційних технологій, є криміногенним фактором, а їх жертви мають підвищений ризик причетності до делінквентної поведінки та злочинів.

Це зумовлює необхідність детального кримінологічного дослідження кібербулінгу та його видів щоб виробити дієві заходи протидії.

Метою статті є визначення видів кібербулінгу, що здійснюється у закладах освіти, їх структурування та надання кримінологічної характеристики задля визначення напрямів профілактичних заходів.

Виклад основного матеріалу. Понятійний апарат даного явища ще не сформований, оскільки в Україні відсутнє кодифіковане визначення кібербулінгу. Наукова література не має сталої термінології та єдності думок щодо розглянутого феномена. Деякі вчені розмежовують “традиційний” булінг та кібербулінг. Проте Д. Олвеус та С. Лімбер вважають, що кібербулінг є підкатегорією або конкретною формою булінгу [2]. Виходячи з цього, визначення кібербулінгу залежить від підходу до розуміння родового поняття “булінг”. Так, у широкому розумінні кібербулінгом є будь-яка агресія, насильницькі дії із застосуванням засобів електронних комунікацій [3]. У вузькому значенні – це підвид булінгу між учасниками освітнього процесу, що здійснюється із використанням електронних засобів зв'язку [4].

Так Миронюк Т.В. вважає, що кібербулінг – це негативна, агресивна, суспільно небезпечна, протиправна поведінка умисного характеру із застосуванням морального, фізичного насильства чи будь-які інші дії, учинені з метою дошкулити, нашкодити, принизити людину, що посягають на життя, здоров'я, волю, честь і гідність особи шляхом використання інформаційно-комунікаційних засобів: Інтернету (електронної пошти, форумів, чатів, ICQ), мобільних телефонів, соціальних мереж тощо [5, с. 282].

На погляд Лубенець І.Г., кібербулінг – це систематичні умисні дії з боку особи або групи осіб (частіше підлітків) із використанням інформаційно-комунікаційних засобів, спрямовані проти іншої особи (осіб), що характеризуються створенням ворожої, принизливої, образливої обстановки й метою або наслідком яких є залякування, порушення права на безпечне навчання, повагу, честь, гідність, майно, здоров'я і життя, обмеження свободи волевиявлення особи (осіб) тощо. Тобто, це форма конфліктної,

агресивної поведінки систематичного характеру, яка підсилена технологічним оснащенням [6, с. 179].

Як зазначають Міхеєва О.Ю. і Корнієнко М.М., кібербулінг – це умисні дії, які скоєні однією особою або групою осіб відносно іншої особи, посередництвом електронних засобів комунікації, з метою завдання шкоди, що можуть здійснюватися напряму, або анонімізовано і можуть призвести до низки негативних наслідків в результаті створення ситуації напруження, тиску, залякування, переслідування [7, с. 248].

Більшість українських дослідників розглядають кібербулінг у широкому розумінні. Але, враховуючи специфіку українського законодавства, вважаємо за необхідне розглядати кібербулінг у вузькому значенні. На наш погляд, *кібербулінг – це насильницькі дії учасників освітнього процесу із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно неповнолітньої особи або такою особою, і спричинили втручання у навчальний процес, суттєве недодержання шкільної дисципліни, порушення прав учасників освітнього процесу або завдали їм моральних страждань, фізичної, психічної, матеріальної шкоди.*

Використання інформаційно-комунікативних технологій в поєднанні з юнацькою імпульсивністю, ризикованою поведінкою, викликаною недостатнім життєвим досвідом, представляє унікальні проблеми безпеки для користувачів в Інтернеті. У судовій практиці зустрічається чимало випадків притягнення до відповідальності за кібербулінг.

Наприклад, у м. Синельникове Дніпропетровської області наприкінці 2019 року дві малолітні особи здійснювали кібербулінг по відношенню до вчителя, а саме створили сторінку в мережі Instagram та склали про неї історії сексуального характеру, чим завдали потерпілій моральної шкоди [8].

У м. Олександрія Кіровоградської області 18 лютого 2020 року малолітня особа на території навчального закладу ЗНЗ № 9 вчинила відносно іншої малолітньої особи булінг, а саме побиття останнього та поширення відеозапису із вказаною бійкою у соціальній мережі [9].

Кібербулінг, хоча і походить від звичайного булінгу, але має свої особливості, які значно підвищують його суспільну небезпечність у порівнянні з останнім. По-перше, булер і жертва можуть не знаходитися в одному фізичному просторі. По-друге, він може виникати в будь-який час, і не пов'язаний з навчальним розкладом, та в будь-якому місці – жертві навіть не обов'язково знаходитись онлайн, знущання можуть проходити позаочі. По-третє, аудиторія може зростати експоненційно з одного одержувача до невизначеного числа за секунди. По-четверте, злочинець може бути анонімним. По-п'яте, існує можливість повторного перегляду негативного контенту [10, с. 212].

Загалом вчені виділяють такі ознаки кібербулінгу: умисне ставлення до шкоди; довготривалість у часі; дисбаланс сили між сторонами, який проявляється через більшу технологічну компетенцію агресора; широка аудиторія; анонімність агресора [11, с. 30].

Деякі науковці ставлять під сумнів необхідність для кібербулінгу такої ознаки як системність. Аргументом є той факт, що розміщена інформація може переглядатися та пересилатися в Інтернеті неодноразово і онлайн-зміст часто доступний протягом багатьох років після початкового інциденту [12, с. 131].

Поведінці кібербулінгу серед підлітків можуть сприяти три фактори: ефект дезінгібіції, перехід ідентичності від приватного до соціального, і відсутність взаємодії дорослих, що проявляється у поганому моніторингу дій неповнолітніх в Інтернеті та відсутності емоційного контакту з батьками. Ефект дезінгібіції – це зменшення стурбованості про самопрезентацію та судження інших, зумовлене анонімністю, яку забезпечує кіберпростір. Інтернет-користувачі розслабляються та починають

висловлюватися більш відкрито, таким чином нормальні поведінкові обмеження можуть загубитися або знехтуватися, а як результат – може проявитися агресивна поведінка [4, с. 328].

Кіберпростір дає підліткам контекст, у якому вони вільні від впливу соціальних очікувань і можуть дослідити альтернативні аспекти власних “Я”. Так званий, “ефект кабіни” – людина, що сидить перед екраном монітора, як пілот-випробувач, він не бачить страждань жертв, що в свою чергу може призвести до відсутності співчуття та емпатії [13, с. 234]. Перехід ідентичності від приватного (особистого) до соціального (публічного) рівня проявляється у тому, що користувачі менше прислухаються до внутрішніх переконань та починають дотримуватися групових норм. Кібербулери відмовляються від звичного соціального контролю і стають більш імпульсивними, ірраціональними та агресивними [4, с. 330].

Більшість негативних наслідків кібербулінгу такі ж самі, як і у “традиційного” булінгу: депресія, низька самооцінка, тривожність, суїцидальні думки, спроби самогубства [2, с. 231]. У багатьох жертв кібер-знущань може розвинути ряд симптомів подібних до посттравматичних розладів [13, с. 242]. Нові дослідження показали, що кібербулінг пов’язаний з низкою психосоматичних проблем, у тому числі: труднощі сприйняття, емоційні проблеми та складнощі з однолітками, головний біль, періодичні абдомінальні болі, труднощі зі сном, відсутність почуття безпеки в школі, гіперактивність, антисоціальна поведінка, часте куріння, пияцтво та поведінкові проблеми [14, с. 183]. Більшість підлітків повідомляють про негативні наслідки кібербулінгу і щонайменше 20 % – про серйозний (психологічний) стрес спричинений кібер-знущаннями. Крім того, дівчата часто мають більші або гірші наслідки, ніж хлопчики [15, с. 10]. Тому світова спільнота акцентує свою увагу саме на дослідженні кібербулінгу та навіть криміналізації деяких його форм.

На думку Лубенець І.Г., кібербулінг може здійснюватися у двох основних формах: персоніфікованій, яка передбачає адресну розсилку інформації жертві, та неперсоніфікованій, що полягає в розповсюдженні інформації жертві й поширенні її в публічному інформаційному просторі для невизначеного кола осіб, створюючи навколо жертви в референтних соціальних групах негативну обстановку неповаги, приниження, засудження, ізоляції тощо. Друга форма кібербулінгу є значно більш суспільно небезпечною. Також авторка зазначає, що кібербулінг може бути відкритий (прямий) та латентний. Так, наприклад, надсилання повідомлень, листів, відео, фотографій образливого, погрожуючого характеру; розповсюдження персональних даних (правдивої або неправдивої інформації), яка дискредитує жертву; зйомка бійок, знущань за допомогою сучасних гаджетів із подальшою демонстрацією таких фото, відео – є відкритим кібербулінгом. В свою чергу, прихована агресія, за якої поведінка кібербулера замаскована під звичайну бесіду, дискусію із застосуванням сарказму, іронії, провокативної поведінки, образ, дошкуляння, провокація конфлікту, здобуття інформації про особу з подальшим її використанням у хуліганських або злочинних цілях – це латентний кібербулінг [6, с. 179].

Існують різні підходи до класифікації кібербулінгу: Мічаел Нусцітеллі виділяє 38 підвидів; Лауріє-Анн М. Неллстен – 18 основних та 3 підвиди; веб-сайт “Kaspersky” – 10 видів, а Віллард Н.Е. – 8 форм. Основні з них:

- Харасмент, домагання (*harassment*) [16, с. 266; 17] – односторонній агресивний вербальний та/або невербальний вплив одного чи декількох агресорів на одну жертву, що дратує, тривожить, або призводить до істотного емоційного страждання. Наприклад, повторювані, образливі повідомлення, відправлені жертві найчастіше через особисті

канали комунікації, такі як електронна пошта, стільниковий телефон. Якщо вони мають сексуальний характер чи коментарі про тіло, зовнішність, стать – то це вже сексуальні домагання (*sexual harassment*). Лауріє-Анн М. Неллстен до харасменту також відносить: гріфінг, фламінг та онлайн-геймінг [18];

- Гріфінг (*griefing*) – харасмент, який відбувається у онлайн-іграх і ніколи не проявляється у вербальній площині. Гріфери навмисно шкодять іншим гравцям, оскільки зацікавлені не у перемозі в конкретній грі, а в руйнуванні гри іншим гравцям [19, с. 235];

- Онлайн-геймінг (*Interactive, Online Gaming Harassment*) – вербальне жорстоке поведіння під час онлайн-ігор, використання погроз та нецензурної мови, блокування гри для інших, передача неправдивої інформації про особу, зламування облікового запису [18];

- Кібер-переслідування (*cyber-persecution*) – постійний і повторний харасмент, приниження, образи та погрози [20, с. 165];

- Кіберсталкінг (*cyberstalking*) [16, с. 266; 21; 17] – онлайн-залякування, використання агресивних, здебільшого анонімних, електронних повідомлень для переслідування іншої особи з метою дратування, домагання або вчинення подальших злочинів, зокрема сексуального насильства або побоїв. Значно небезпечніший за харасмент;

- Погрози, залякування (*threats, intimidation*) [22] – тактика, яка використовується для того, щоб вселити страх, повідомляючи про прямі загрози або натякаючи на їх імовірність, наприклад, щодо руйнування стосунків, безпеки родині, майну, фізичному здоров'ю, навіть, погрози смертю;

- Флемінг (*flaming*) [16, с. 265; 17] – ворожі, образливі мовленнєві випадки, вербальна конфліктна взаємодія між Інтернет-користувачами, часто з використанням нецензурної лексики, як правило, в результаті жвавого обговорення проблемних питань у сфері політики, релігії тощо, в публічному оточенні (наприклад, чати), а не в приватному обміні електронними повідомленнями, з метою завдання соціальної та психологічної шкоди і руйнування авторитету;

- Тролінг (*trolling*) [21] – стратегічно спланований та провокативно спрямований флемінг, часто постає як гіперболізована увага до незначних деталей у обговорюваній темі;

- Наклеп (*denigration, dissing, Spreading Rumours*) [16, с. 266; 17; 21] – надсилання або розміщення відомостей про інших осіб, фотографій чи відеозаписів, що є принизливими і не відповідають дійсності, з наміром завдати шкоди стосункам та репутації людини;

- “Вбивство веб-сайтом” (*Web Page Assassination*) – створення веб-сайту, який ображає або загрожує конкретній дитині [22];

- Блогобулінг (*Blogbullying*) – створення Інтернет-блогу, центральною темою якого є конкретна особа, з метою розміщення принизливої та неправдивої інформації. Зневажливі пости можуть розміщуватись на першій сторінці Google [18];

- Публічне викриття (*outing, exposure, revealing secrets*) [16, с. 266; 17; 21] – оприлюднення персональних даних приватного змісту, спільних фотографій, відео чи листування без дозволу суб'єктів даних;

- Персонація/уособлення (*impersonation, Impersonating YOU, “Imping”*) [16, с. 266; 17] – кривдник видає себе за жертву та, використовуючи пароль жертви, надсилає негативну, образливу чи недостовірну інформацію від імені жертви, з наміром зіпсувати стосунки жертви або занапастити її. Часто цей вид кібербулінгу тісно пов'язаний із, так званим, кетфішінгом;

- Кетфішінг (*catfishing*) – викрадення онлайн-ідентичності неповнолітнього для відтворення профілю у соціальних мережах для оманливих цілей [21];
- Фрепінг (*fraping*) – зміна деталей на чийсь обліковій сторінці, коли вони залишають її відкритою [21]. Лауріє-Анн М. Неллстен вважає, що фрепінг є складовою персоналії;
- Маскарад (*masquerade, Impersonating Others, Creating Fake Profiles*) – створення підробленої особистості для цькування когось [20, с. 165];
- Шахрайство (*trickery, phishing*) [16, с. 266; 21; 17] – отримання відомостей, що містить приватну, конфіденціальну, компрометуючу інформацію, шляхом обману і встановлення довірливих стосунків з жертвою, через інформаційно-комунікативні канали з подальшим оприлюдненням цього змісту;
- Виключення/остракізм (*exclusion/ostracism*) [16, с. 266; 17] – виключення або вилучення з онлайн-соціуму, реалізується у невербальній площині у вигляді мовчазного бойкотування;
- Хеппі слеппінг (*Happy Slapping*) – фізичний напад на особу або її збентеження з метою фіксації реакції жертви на відео, яке потім розміщуються в Інтернеті [22];
- Секстинг (*sexting*) – розповсюдження фотографій сексуального характеру іншої особи без згоди цієї особи [22];
- Слатшеймінг (*Slut Shaming*) – тактика кібербулінгу, спрямована на особу жіночої статі. А саме, запис зображення чи відеозапису конкретної дитини, які легко можуть бути розтлумачені як сексуально провокуючі, та їх оприлюднення. Часто зображення зроблені без згоди дитини та без її відома [22];
- Секскастинг (*sexcasting*) – схожий на секстинг, але він включає відео високої чіткості із явно сексуальним змістом [20, с. 166];
- Сексторція (*Sextortion*) – неповнолітні особи експлуатують інших неповнолітніх задля сексуальних дій, шантажуючи їх розкриттям принизливої інформації [22];
- Грумінг (*grooming*) – встановлення емоційного зв'язку з дитиною чи її сім'єю для схилення неповнолітньої особи до дій сексуального характеру [20, с. 166];

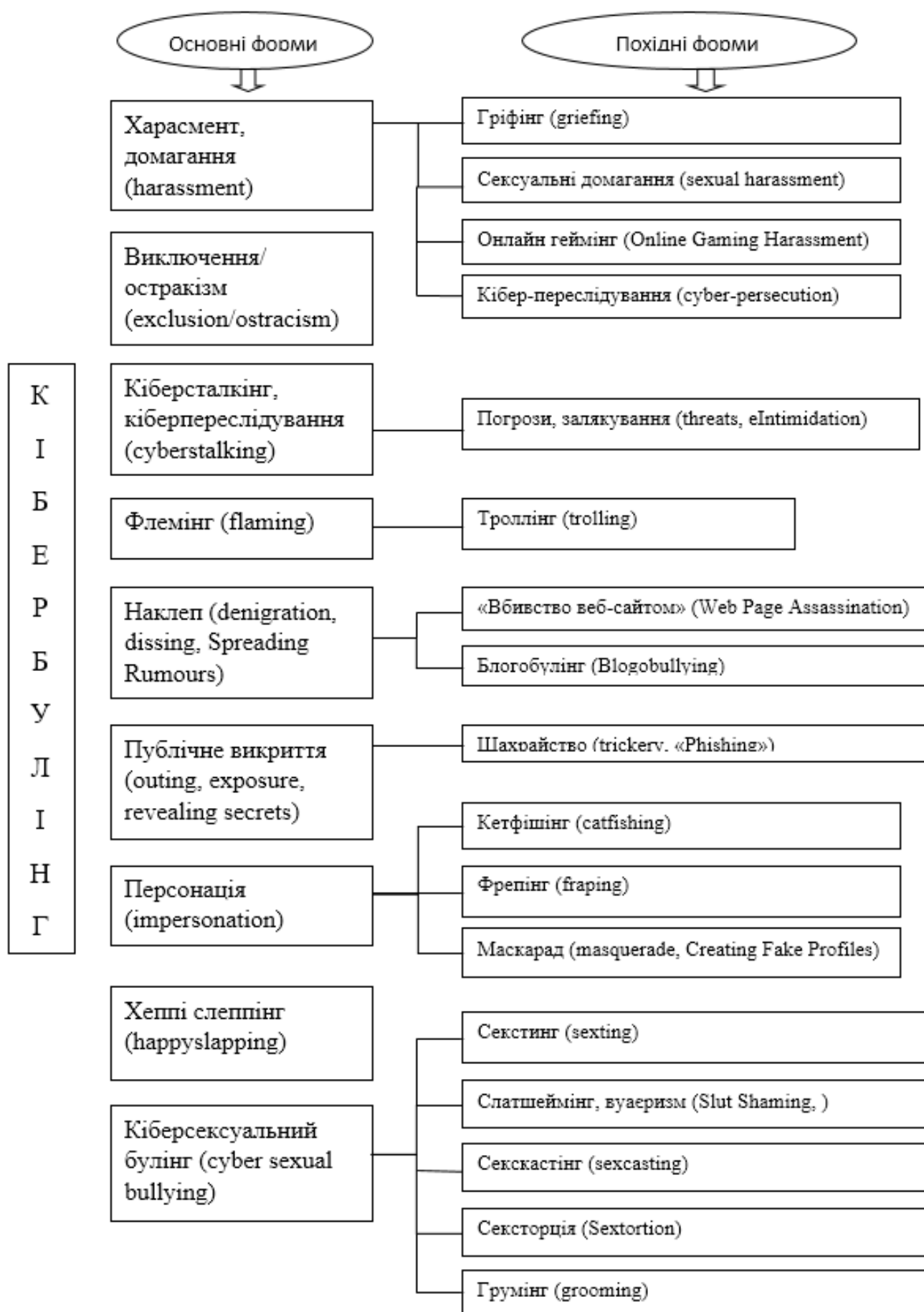
Проаналізувавши наявну інформацію, узагальнімо та схематично відобразимо основні та похідні форми кібербулінгу (див. далі Схему).

Вважаємо, що основними формами кібербулінгу є: харасмент або домагання; соціальне виключення (остракізм); кіберсталкінг, тобто переслідування із застосуванням засобів електронних комунікацій з погрозою завдання шкоди офлайн; флемінг у формі агресивних мовленнєвих випадів; наклеп; оприлюднення персональних даних, компрометуючої конфіденційної інформації; видавання себе за іншу особу (обман у персоналізації); фільмування булінгу (хеппі слеппінг); кіберсексуальний булінг.

Праворуч у схемі зображені похідні форми кібербулінгу, які утворюються від основних форм та мають з ними спільні риси, але є вужчими за своїм змістом через додавання ознак, які стосуються лише частини родового поняття, бо містять специфічні видові ознаки. Такий підхід є перспективним для розробки більш ефективних заходів протидії, бо похідні форми кібербулінгу хоча і утворюються від основних форм, проте мають самостійне кримінологічне значення.

За даними, наведеними “Ла Страда-Україна”, на гарячу телефонну лінію за 2017 – 2018 роки надійшов 13381 дзвінок, що стосувався небезпеки для дітей в Інтернеті. Зокрема, звернення стосувались: секстингу (2845 дзвінків), троллінгу (1632), грумінгу (1385), мобінгу – групового цькування (1230), кібербулінгу (925) [23, с. 5]. Це демонструє значну поширеність цих негативних явищ.

Схема. Класифікація форм кібербулінгу

За останній рік, у зв'язку з необхідністю обмеження соціальних контактів через пандемію CoVID-19, кібербулінг за частотою прояву знаходив свій вияв у: відправці систематичних погрозових, образливих повідомлень; створенні спільнот з метою цькування та впливу на школярів; пропозицій проголосувати “за” чи “проти” когось в образливому опитуванні; розповсюдженні (спаму) відео та фото порнографічного характеру; створенні підробних сторінок у соцмережах та систематичне користування такими сторінками [24, с. 341].

В Україні ні в доктринальній, ні в законодавчій літературі ці питання чітко не визначені, хоча зарубіжні експерти акцентують свою увагу саме на дослідженні кібербулінгу та деяких його підвидів: харасмент, кіберсталкінг, секстинг, грумінг, вуаєризм. А у деяких країнах ці діяння підпадають під кримінально-правову заборону. Наприклад, харасмент криміналізований у США, Австрії, Бельгії, Великобританії, Італії, Румунії; кіберсталкінг – у Великобританії, Іспанії, Нідерландах, Португалії, Словенії, США, Франції; грумінг – у Великобританії та США; секстинг – у Великобританії, Австралії, США; а наклеп – у Австрії, Бельгії, Великобританії, Італії, Іспанії, Франції, Угорщині тощо.

Висновки.

Аналізуючи вищесказане, можна зробити висновок, що немає сталого наукового та законодавчого визначення кібербулінгу. На наш погляд, кібербулінг – *це насильницькі дії учасників освітнього процесу із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно неповнолітньої особи або такою особою, і спричинили втручання у навчальний процес, суттєве недодержання шкільної дисципліни, порушення прав учасників освітнього процесу або завдали їм моральних страждань, фізичної, психічної, матеріальної шкоди.*

Хоча кібербулінг є підвидом традиційного булінгу, але має специфічні властивості: анонімність зловмисника; знаходження жертви і правопорушника у різних фізичних просторах; відсутність часових рамок; можливість експоненційного зростання аудиторії; можливість повторного перегляду. Вважаємо, що основними формами кібербулінгу є: харасмент; остракізм; кіберсталкінг; флемінг; наклеп; публічне викриття; персонація; хеппі слеппінг та кіберсексуальний булінг. В свою чергу, похідні форми кібербулінгу утворюються від основних форм та мають з ними спільні риси, але є вужчими за своїм змістом через додавання ознак, які стосуються лише частини родового поняття, бо містять специфічні видові ознаки. До них відносяться: гріфінг, сексуальні домагання, онлайн-геймінг, кібер-переслідування, погрози, залякування, троллінг, блогобулінг, “вбивство веб-сайтом”, шахрайство, кетфішінг, фрепінг, маскарад, секстинг, слатшеймінг, вуаєризм, секскастинг, сексторція, грумінг тощо. Додаткове вивчення останніх є перспективним для вироблення комплексної національної стратегії та механізмів протидії кібербулінгу, а також виявлення та фіксації цих протиправних діянь. У національній науці тільки розпочали досліджувати кібербулінг та його види, хоча зарубіжні вчені приділяють дослідженню вказаної проблематики значну увагу, а у деяких країнах такі підвиди кібербулінгу, як харасмент, кіберсталкінг, секстинг, грумінг, вуаєризм, підпадають під кримінально-правову заборону.

В Україні в умовах карантинної ізоляції через пандемію CoVID-19 відбулося зменшення реальної взаємодії підлітків, що продукувало наступні прояви кібербулінгу: погрозові та образливі повідомлення, створення спеціальних груп, опитувань у месенджерах чи соціальних мережах задля знуцання, розповсюдження контенту порнографічного характеру, створення фальшивих профілів у соцмережах.

Вважаємо, що поширеність кібербулінгу зумовлює необхідність подальших емпіричних та кримінологічних досліджень щодо поширеності в Україні різних форм кібербулінгу задля вироблення ефективних заходів протидії цьому негативному явищу.

Вбачається за доцільне розгорнути девіантологічну дискусію про заявлене предметне поле та розвинути дослідницькі підходи до вивчення нових проявів кібербулінгу, який містить загрозу для життя та здоров'я підлітків.

Використана література

1. Опитування ЮНІСЕФ: понад третина молодих людей у 30 країнах світу потерпають від онлайн-булінгу. 04.09.2019. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/uk>
2. Olweus, Dan & Limber, Susan. Some Problems With Cyberbullying Research. *Current Opinion in Psychology*. 2017. № 19. P. 225-240. URL: <https://www.researchgate.net/publication/316260953>
3. Dorothy Wunmi Grigg. Cyber-Aggression: Definition and Concept of Cyberbullying. *Australian Journal of Guidance & Counselling*. 2010. Volume 20. Number 2 2010. Pp. 143-156. URL: https://www.academia.edu/17873258/Cyberbullying_Labels_Behaviours_and_Definition_in_Three_European_Countries?auto=download&email_work_card=download-paper
4. Mason K.L. Cyber Bullying: A preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*. 2008. 45(4). P. 323-348. URL: <https://doi.org/10.1002/pits.20301>
5. Миронюк Т.В., Запорожець А.К. Кібербулінг в Україні – соціально небезпечне явище чи злочин: визначення та протидія. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 275-284. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2018_2_25
6. Лубенець І.Г. Кібернасильство (кібербулінг) серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2016. № 3. С. 178-181. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/3/38.pdf>
7. Міхєєва О.Ю., Корнієнко М.М. Кібербулінг як соціально-педагогічна проблема. *Молодий вчений*. 2018. № 11(63). С. 247-251. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/11/60.pdf>
8. Постанова Синельниківського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 28.01.20 р. у Справі № 191/4658/19, провадження № 3/191/1281/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87399833>
9. Постанова Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 13.03.20 р. у Справі № 398/702/20, провадження № 3/398/348/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88248218>
10. Semerci A. Investigating the effects o personality traits on cyberbullying. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*. 2017. № 7(2). P. 211-230. URL: <http://dx.doi.org/10.14527/pegegog.2017.008>
11. Giménez-Guado A., Arnaiz-Sánchez P., Cerezo-Ramírez F., Prodócimo E. Percepción de docentes y estudiantes sobre el ciberacoso. Estrategias de intervención en Primaria y Secundaria. *Revista Comunicar*. 2018. № 56 (26). P. 29-38. URL: <https://doi.org/10.3916/C56-2018-03>
12. Annalaura Nocentini, Juan Calmaestra, Anja Schultze-Krumbholz, Herbert Scheithauer, Rosario Ortega, Ersilia Menesini. Cyberbullying: Labels, Behaviours and Definition in Three European Countries. *Australian Journal of Guidance and Counselling*. 2010. Volume 20 Number 2. P. 129-142. URL: https://www.academia.edu/17873258/Cyberbullying_Labels_Behaviours_and_Definition_in_Three_European_Countries?auto=download&email_work_card=download-paper
13. Adam Czesławiak. Agresja elektroniczna i cyberbullying wśród dzieci i młodzieży a działania szkoły. 2013. P. 221-263. URL: https://bon.edu.pl/media/book/pdf/Agresja%20elektroniczna_i_cyberbullying-AC.pdf
14. Magdalena Marczak, Iain Coyne. Cyberbullying at School: Good Practice and Legal Aspects in the United Kingdom. *Australian Journal of Guidance & Counselling*. 2010. Volume 20. Number 2. P. 182-193. URL: https://www.academia.edu/17873258/Cyberbullying_Labels_Behaviours_and_Definition_in_Three_European_Countries?auto=download&email_work_card=download-paper

15. T. Porsch, S. Pieschl. Cybermobbing unter deutschen Schülerinnen und Schülern. *Diskurs Kindheits- und Jugendforschung Heft*. 1-2014, S. 7-22. URL: <https://www.budrich-journals.de/index.php/diskurs/article/download/19080/16600>
16. Willard N.E. Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the challenge of Online Social Aggression, Threats, and Distress. APPENDIX K Parent Guide to Cyberbullying and Cyberthreats. 2007. Champaign, IL: Research Press. URL: <http://www.embracecivility.org/wp-content/uploads/snew/2012/10/appK.pdf>
17. Roshini Pillay, Glenda Sacks. Cyberbullying - A Shrouded Crime: Experiences of South African Undergraduate Students. *The Oriental Anthropologist: A Bi-annual International Journal of the Science of Man*. 2020. Volume 20. P. 370-386. doi:10.1177/0972558x20952986
18. An Introduction to Cyberbullying Laurie-ann M. Hellsten. Presentation. University of Macerata. March 23, 2017. URL: http://docenti.unimc.it/alessandra.fermani/teaching/2016/15583/files/lh_slide-1-seminario
19. Дайнека Н.М. Кібербулінг: онтологічні ознаки та типологія. *Вісник Житомирського державного університету*. 2013. Вип. 4 (70). С. 233-238. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/9887/1/48.pdf>
20. Virginia Dalla Pozza, Anna Di Pietro, Sophie Morel, Emma Psaila. Cyberbullying among Young People. Directorate - General for Internal Policies - Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Study for the LIBE Committee. 2016. 192 p. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU\(2016\)571367_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571367/IPOL_STU(2016)571367_EN.pdf)
21. 10 Forms of Cyberbullying. Kaspersky website. 27 October 2015. URL: <https://kids.kaspersky.com/10-forms-of-cyberbullying>
22. Michael Nuccitelli. Cyberbullying Examples and Types of Cyberbullying. URL: <https://www.ipredator.co/cyberbullying-examples>
23. Богдан Мойса. Протидія кібербулінгу та кібергрумінгу в Україні: попередній аналітичний огляд. 18 с. URL: [https://cyber.bullyingstop.org.ua/storage/media-archives/Протидія кібербулінгу та кібергрумінгу в Україні.pdf](https://cyber.bullyingstop.org.ua/storage/media-archives/Протидія_кібербулінгу_та_кібергрумінгу_в_Україні.pdf)
24. Бутузова Л.П., Бондар В.О. Наратив учнівського булінгу в умовах карантинних обмежень. *World science: problems, prospects and innovations. Abstracts of the 5th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Toronto, Canada. 2021. P. 337-346. URL: https://www.researchgate.net/profile/Maka_Jishkariani/publication/348917586_Using_Google_Sheets_to_Analyze_Electricity_Tariffs_World_science_problems_prospects_and_innovations_Abstracts_of_the_5th_International_scientific_and_practical_conference_Perfect_Publishing_Toronto_Ca/links/601698e892851c2d4d0736f1/Using-Google-Sheets-to-Analyze-Electricity-Tariffs-World-science-problems-prospects-and-innovations-Abstracts-of-the-5th-International-scientific-and-practical-conference-Perfect-Publishing-Toronto.pdf#page=337

~~~~~ * * * ~~~~~